

Katarzyna Czop

Uniwersytet Rzeszowski

ORCID: 0000-0002-9402-6783

POZYCJA PRAWNA PARAFII JAKO OSOBY PRAWNEJ**Wprowadzenie**

W obecnym systemie prawnym w Rzeczypospolitej Polskiej, i nie tylko, stosowanie pojęcia *osobowość prawna* w odniesieniu do podmiotów innych niż człowiek wydaje się być absolutnie naturalne i organicznie związane z rozwojem cywilizacyjnym oraz obrotem gospodarczym. Aktualnie coraz częściej można się spotkać z rozważaniami nad aspektem osobowości prawnej m.in. sztucznej inteligencji, zwierząt czy wręcz elementów krajobrazu¹. Tymczasem biorąc pod uwagę uwarunkowania historyczne, stwierdzić trzeba, że fenomen osoby prawnej w formule bliskiej dzisiejszemu rozumieniu tego pojęcia i w sposób tak rozpowszechniony jak obecnie pojawił się stosunkowo niedawno, bo w XIX w.² Jak wynika z powyższego, pojęcie osobowości prawnej we współczesnym rozumieniu oraz w skali, w jakiej występuje, jest zjawiskiem stosunkowo nowym. Rozpowszechnione ono zostało w swej formule dopiero w XIX w., jednak pomimo tego na temat charakteru osoby prawnej w ujęciu *in abstracto* powstało bardzo wiele opracowań³.

¹ M.in. za: J. Bieluk, *River as a Legal Person*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2020, vol. XXIX, nr 2, s. 12–14, 18–21; K. Walkowicz, *Problematyka rozszerzania prawnej podmiotowości zwierząt*, „Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne” 2021, nr 35, s. 188–193; T. Pietrzykowski, *Problem podmiotowości prawnej zwierząt z perspektywy filozofii prawa*, „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria” 2015, R. 24, nr 2(94), s. 247–248, 253–254; J. Białocerkiewicz, *Status prawny zwierząt. Prawa zwierząt czy prawna ochrona zwierząt*, Toruń 2005, s. 227–229; V.A.J. Kurki, *The Legal Personhood of Artificial Intelligences*, Oxford 2019, part III, chapter 6; A. Krasuski, *Status prawne sztucznego agenta. Podstawy prawne zastosowania sztucznej inteligencji*, Warszawa 2021, s. 378; A. Fischer-Lescano, *Nature as a Legal Person: Proxy Constellations in Law*, „Law & Literature” 2020, vol. 32, no. 2, s. 237–241.

² M. Skory, *Osobowość prawna w sferze stosunków gospodarczych – wybrane zagadnienia konstrukcyjne*, Wrocław 2019, s. 162–164.

³ J. Frąckowiak, *Rozdział XV Osoby prawne* [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. I: *Prawo cywilne – część ogólna*, red. M. Safjan, Warszawa 2007, s. 1006 i n.; G. Gorczyński [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I: *Część ogólna (art. 1–125)*, red. M. Habdas, M. Fras, Warszawa 2018, s. 151–153; P. Kuźnicki, *Granica osobowości prawnej spółki kapitałowej*, Warszawa 2019, s. 27 i n.

Osoba prawna

Niniejszy artykuł ma za zadanie przedstawić pokrótce tematykę osobowości prawnej w odniesieniu do parafii rzymskokatolickich (dalej: parafia). Zagadnienie to jest ważne, ponieważ współcześnie niejednokrotnie pojawiają się dyskusje dotyczące prawnej sytuacji Kościoła katolickiego w Polsce oraz odpowiedzialności osób podlegających jednocześnie pod normy prawa kanonicznego oraz przepisy prawa krajowego. Jest to wynikiem funkcjonowania obok siebie dwóch odrębnych systemów prawa.

Kwestię uregulowania charakteru osoby prawnej i podstawowych założeń jej bytu można kształtować w różnoraki sposób. Obecnie w Polsce przyjęty i funkcjonujący w obowiązującym systemie prawnym jest tzw. normatywny sposób regulacji osobowości prawnej. Do polskiego prawa został on bezpośrednio wprowadzony na podstawie art. 33 k.c. Artykuł ten stanowi, że osobami prawnymi są: Skarb Państwa i jednostki organizacyjne, którym przepisy szczególne przyznają osobowość prawną. Z regulacji tej jasno wynika, że jedyną osobą prawną, która uzyskuje osobowość prawną wprost na podstawie wskazanego przepisu k.c., jest Skarb Państwa. W przypadku wszystkich pozostałych podmiotów prawa do uznania danej jednostki organizacyjnej za osobę prawną konieczne jest zaistnienie innego konkretnego przepisu, na mocy którego jednostki te uzyskują opisywaną osobowość prawną. Pomimo regulacji zawartych w art. 33 k.c. brak jest wskazania konkretnych wymagań formalnych co do sposobu nadania osobowości prawnej⁴.

Jak dość łatwo zauważyć, już z samego brzmienia przytoczonego powyżej przepisu wynika, że w polskim systemie prawnym pojęcia *osoba prawna* oraz *jednostka organizacyjna* nie są tożsame. Jest tak dlatego, że nie wszystkim jednostkom organizacyjnym polski ustawodawca uznał za słuszne przyznać osobowość prawną⁵. Dodatkowym potwierdzeniem tego stanu rzeczy może być treść art. 33¹ k.c. Mowa jest w nim o jednostkach organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, czyli tzw. ułomnych osobach prawnych, który to termin można uznawać za zakorzeniony w polskiej tradycji prawnej. Niestety podczas rozważań w tym zakresie mogą się pojawić pewnego rodzaju trudności. Jest tak, ponieważ polski prawodawca nie uznał za słuszne podjęcia się zadania zdefiniowania pojęcia *jednostka organizacyjna*. Z tego też powodu przyjmuje się, że jednostka organizacyjna, by być uznaną za jednostkę organizacyjną w rozumieniu k.c., powinna spełniać kilka podstawowych kryteriów, które pozwolą na stwierdzenie, że jest ona wyodrębnioną strukturą zasobów ludzkich oraz materialnych, „która

---

⁴ A. Kidyba [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz LEX*, t. I: *Część ogólna*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, s. 160–162; A. Kubrak-Cyruł [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2020, s. 70–71.

⁵ M. Dziurda [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I: *Część ogólna cz. 1 (art. 1–55⁴)*, red. J. Guzdowski, Warszawa 2021, s. 613, 621–622.

odróżnia się od innych jednostek, pozwala na wskazanie zachowania jakie ludzie mogą jej przypisać, oraz umożliwia określenie relacji pomiędzy tą jednostką a osobami ją tworzącymi”⁶.

Obecnie nadanie osobowości prawnej dokonywane jest przeważnie w drodze ustaw regulujących konkretne zagadnienie prawne. W przypadku parafii problematyka jej osobowości prawnej jako jednostki organizacyjnej uregulowana jest w trojaki sposób. Dzieje się tak, ponieważ podporządkowana jest ona normom prawa krajowego oraz przepisom prawa kanonicznego. Funkcjonowanie obok siebie dwóch odrębnych systemów prawa wiąże się z tym, że kwestia osobowości prawnej parafii jest uregulowana zarówno w prawie krajowym, jak i aktach prawa wyznaniowego i międzynarodowego. Tym samym regulacje prawne dotyczące istoty prawnej parafii znajdziemy zarówno w prawie polskim (w akcie prawnym o randze ustawy – ustawie o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej)⁷, prawie kanonicznym (Kodeksie Prawa Kanonicznego)⁸, jak i na szczeblu międzynarodowym (Konkordacie między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską⁹, dalej: Konkordat). W przypadku niniejszego opracowania największe znaczenie będą miały regulacje zawarte w pierwszym i trzecim spośród wskazanych wyżej źródeł prawa.

Istotą osób prawnych, podobnie jak w przypadku osób fizycznych oraz jednostek organizacyjnych wskazanych w art. 33¹ k.c., jest uczynienie ich podmiotem prawa w obowiązującym w Polsce systemie prawnym. Dlatego też na płaszczyźnie polskiego prawa cywilnego przyznanym wprost ich atrybutem jest zdolność prawna, która osobom prawnym daje możliwość bycia podmiotem różnorodnych stosunków cywilnoprawnych¹⁰. Jak wynika z powyższego, polski prawodawca, przyznając wybranym jednostkom organizacyjnym osobowość prawną, pod względem uprawnień podmiotowych doprowadził niemal do zrównania ich pozycji z pozycją osób fizycznych. Pewne różnice można zaobserwować w nielicznych ograniczeniach możliwości partycypowania w określonych typach stosunków, które są zarezerwowane *stricte* dla osób fizycznych z racji ich natury¹¹. Jednak pomimo istniejących ograniczeń obecnie przyjęte jest, że posiadana przez osoby prawne osobowość prawna jest co do zasady „pełna”, a przewidziane przez prawodawcę wyjątki nie powinny być przyczyną zbytniego jej „upośledzania” czy ograniczania¹².

⁶ *Ibidem*, s. 616–618, 624.

⁷ Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2019, poz. 1347 ze zm.).

⁸ Codex Iuris Canonici, auctoritate IOANNIS PAULI PP. II Promulgatus, Datum Romae, 25 stycznia 1983 r., AAS 75 (1983/II) III–XXX; 1–317. Przekład polski: Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.

⁹ Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r. (Dz.U. 1998, nr 51, poz. 318).

¹⁰ M. Dziurda [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I: *Część ogólna cz. 1 (art. 1–55⁴)*, red. J. Gudowski, Warszawa 2021, s. 620–624.

¹¹ M. Skory, *Osobowość prawna...*, s. 169–172.

¹² *Ibidem*, s. 175–177.

Powstanie osoby prawnej

Jak zostało już uprzednio wspomniane, w obecnie obowiązującym k.c. brak jest jednej konkretnej i zbiorczej regulacji sposobów powstawania oraz ustanawiania osób prawnych, jak również ich ustrojów. Można znaleźć jedynie regulację w art. 35 k.c., która polega na odesłaniu do innych regulacji zawartych w odrębnych przepisach prawa¹³.

W kwestii wspomnianego art. 35 k.c. warto wskazać za M. Dziurda przyjętą jego wykładnię, która wprowadza i uwzględnia podział osób prawnych ze względu na sposób ich powstawania. Dzieli ona osoby prawne na dwa rodzaje: powstałe bezpośrednio na mocy prawa na skutek wydania aktu normatywnego albo w wyniku konkretnej czynności, która przewidziana jest w ramach przepisów prawa tworzących jedynie podstawy w celu utworzenia osoby prawnej¹⁴.

Wydawać by się mogło, że kwestia momentu uzyskania osobowości prawnej nie jest aż tak ważką kwestią, jednak przyjmując takie założenie, można się znacząco rozminąć z prawdą, ponieważ moment ten jest ważny dla jej istoty oraz znaczenia w obrocie prawnym. Chwila uzyskania osobowości prawnej uregulowana została w prawie polskim w art. 37 k.c. Stanowi on, że jednostka organizacyjna uzyskuje osobowość prawną z chwilą jej wpisu do właściwego rejestru, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej. Rozwiązanie takie, jak wskazuje S. Dmowski, sprawia, że wpis ten ma charakter konstytutywny. Z tego powodu obowiązek wpisu do rejestru stanowi warunek uzyskania osobowości prawnej. Oznacza to, że o istnieniu osoby prawnej można mówić po dokonaniu rejestracji¹⁵.

Przewidziany we wspomnianym artykule k.c. rejestr osób prawnych sprawia, że organ dokonujący rejestracji nie tylko przenosi do rejestru dokumenty przedstawiane przez wnioskodawcę, ale jak wskazał Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 12 grudnia 1983 r.¹⁶, ma możliwość dokonania kontroli merytorycznej zgodności sposobu powstania danej osoby prawnej z obowiązującymi przepisami prawa. Pozwala to na zwiększenie bezpieczeństwa obrotu prawnego oraz wprowadzenie większej stałości w tym obrocie¹⁷.

Rolę podstawowego rejestru, który spełnia zadania wskazane w art. 37 k.c., obecnie pełni Krajowy Rejestr Sądowy. Największe znaczenie w spełnianiu tego zadania mają dwa rejestry wprowadzone w ustawie o Krajowym Rejestrze Są-

---

¹³ G. Gorczyński [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I: *Część ogólna (art. 1–125)*, red. M. Habdas, M. Fras, Warszawa 2018, s. 91.

¹⁴ M. Dziurda [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I: *Część ogólna cz. 1 (art. 1–55⁴)*, red. J. Guzdowski, Warszawa 2021, s. 670–671.

¹⁵ P. Nazaruk [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. J. Ciszewski, P. Nazaruk, Warszawa 2019, s. 115–116.

¹⁶ Uchwała 7 sędziów SN z dnia 12 grudnia 1983 r., sygn. III PZP 40/83, OSNC 1984, nr 5, poz. 64.

¹⁷ P. Nazaruk [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. J. Ciszewski, P. Nazaruk, Warszawa 2019, s. 115–116.

dowym¹⁸, tj. rejestr przedsiębiorców oraz rejestr stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej. Nie oznacza to jednak, że jest to jedyny „właściwy” rejestr osób prawnych. Oprócz niego funkcjonują m.in.: ewidencja uczelni niepublicznych i ich związków (art. 37 p.s.w.n.), ewidencja partii politycznych (art. 11 u.p.pol.), rejestr funduszy inwestycyjnych (art. 16 ust. 1 u.f.i.) czy rejestr kościołów i związków wyznaniowych, który w niniejszym opracowaniu ma szczególne znaczenie¹⁹.

Uzyskanie osobowości prawnej przez parafię

Parafia jest specyficzną jednostką organizacyjną²⁰. Zgodnie z obowiązującymi regulacjami uzyskuje ona osobowość prawną bezpośrednio na mocy prawa. Jednak wbrew temu, co by się mogło wydawać, nie jest to zagadnienie aż tak jasne i klarowne. Jest tak ponieważ, kwestię zaistnienia osobowości prawnej w przypadku parafii reguluje nie tylko polski ustawodawstwa. W celu zbadania tej kwestii należy najpierw pochylić się nad relacjami zwartymi w prawie kanonicznym, a konkretnie nad kanonami 515 oraz 518 w Kodeksie Prawa Kanonicznego. Zgodnie z ich treścią parafia jest określoną wspólnotą wiernych utworzoną na sposób stały w Kościele partykularnym, nad którą pasterską pieczę, pod władzą biskupa diecezjalnego, powierza się proboszczowi jako jej własnemu pasterzowi, wskazując jednocześnie na jej terytorialny charakter. Przymus odwoływania się do prawa wewnętrznego Kościoła katolickiego, będącego jednocześnie przejawem jego autonomii²¹, wynika z faktu, że parafia jako wyznaniowa jednostka organizacyjna Kościoła katolickiego jest objęta specyficznymi regulacjami. W przypadku tych podmiotów wyraźnie zauważalna jest szczególna specyfika nadawania osobowości prawnej.

W polskim systemie prawnym wypracowany został format, zgodnie z którym państwo polskie w pewien sposób jedynie autoryzuje osobowość prawną, która uprzednio została nadawana przez właściwe instytucje wyznaniowe²². Takie

---

¹⁸ Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. 2021, poz. 112 ze zm.).

¹⁹ Utworzony na podstawie art. 30 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania.

²⁰ A. Kukulski, *Zadania proboszcza w zakresie nauczania wiernych*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2015, nr 1, s. 71–72.

²¹ P. Borecki, *Autonomia kościołów i innych związków wyznaniowych we współczesnym prawie polskim*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2012, t. XV, s. 85–87; A. Mezglewski, *Opinia prawna dotycząca problemu obowiązywania prawa wewnętrznego związków wyznaniowych w obrocie prawnym*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 2011, t. III, s. 252–255.

²² Z. Zarzycki, *Tryby nabywania osobowości prawnej przez kościelne osoby prawne w Polsce* [w:] *Kościół i inne związki wyznaniowe w służbie dobru wspólnemu*, red. W. Uruszczak, K. Krzysztofek, M. Mikula, Kraków 2014, s. 73–76, 85–88.

rozwiązanie wynika z historii²³ oraz zawartej umowy międzynarodowej, a konkretnie z art. 4 Konkordatu. Według tego przepisu Rzeczpospolita Polska uznaje osobowość prawną Kościoła katolickiego, jak również wszystkich instytucji kościelnych terytorialnych i personalnych, które uzyskały taką osobowość na podstawie przepisów prawa kanonicznego. W tym zakresie władza kościelna dokonuje jedynie stosownego powiadomienia kompetentnych organów państwowych. Dodatkowo wszelkie inne instytucje kościelne mogą na wniosek władzy kościelnej uzyskać osobowość prawną na podstawie prawa polskiego.

Warto zaznaczyć, że regulacja ta nie jest najprawdopodobniej autorskim rozwiązaniem wypracowanym jedynie na potrzeby umowy pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską. Za prawdziwością powyższego stwierdzenia przemawia fakt, że Stolica Apostolska podpisała umowy konkordatu spełniające funkcję stabilizacyjną²⁴ z różnymi państwami na świecie, odpowiednio regulując wzajemne stosunki i stosując rozwiązania podobne do tych zastosowanych w „polskim” Konkordacie. Ustalenia podobne do tych „polskich” można znaleźć w umowach pomiędzy Stolicą Apostolską a innymi państwami, np. konkordacie pomiędzy Stolicą Apostolską a Hiszpanią z 27 sierpnia 1953 r.²⁵, konkordacie pomiędzy Stolicą Apostolską a Republiką Kolumbii z 1973 r.²⁶ czy konkordacie z 1958 r. zawartym pomiędzy Stolicą Apostolską a Republiką Dominikany²⁷. Biorąc pod uwagę fakt, że regulacje zawarte we wspomnianych umowach są do siebie zbliżone, np. poprzez uznawanie przez państwo osobowości prawnej nabytej na podstawie prawa kanonicznego, a także podobieństwo widoczne w układzie redakcyjnym samych konkordatów (omawiane regulacje zawarte są w art. 4), można domniemywać, że takie rozwiązanie nadawania osobowości prawnej jest wypracowane przez Stolicę Apostolską i przez nią preferowane²⁸.

Potwierdzenie i doprecyzowanie wyżej wskazanej zasady można odnaleźć w ustawodawstwie polskim, w którym podstawowym aktem prawnym regulującym zasady wzajemnych stosunków Rzeczpospolitej Polskiej do Kościoła katolickiego, w tym wzajemnych relacji obydwu systemów prawnych, jest ustawa

---

²³ K. Dembski, *Osobowość prawna Kościoła Katolickiego w PRL*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1981, nr 3, s. 1–2; J. Dziobek-Romański, *Problem osobowości prawnej Kościoła Katolickiego w Prawie polskim w latach 1944–1989*, „Rocznik Nauk Prawnych” 2000, t. X, z. 2, s. 47–49, 61–63.

²⁴ P. Borecki, *Funkcja stabilizacyjna konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską z 1993 r.*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2019, nr 5, s. 29–34.

²⁵ Concordato entre La Santa Sede y España, vatican.va.

²⁶ Concordato entre La República de Colombia y La Santa Sede, cortesuprema.gov.co.

²⁷ Concordato entre La Santa Sede y La República Dominicana, vatican.va.

²⁸ A. Gubrynowicz, *Konkordat z 1993 r. na tle praktyki traktatowej Stolicy Apostolskiej*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 2021, t. XIII, s. 134–139; P. Borecki, *Zasada niezależności państwa i związków wyznaniowych w prawie polskim – zagadnienia podstawowe w ujęciu krytycznym*, „Studia Iuridica” 2021, nr 89, s. 16–17.

o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej. Już w art. 2 zapewnia ona Kościołowi katolickiemu autonomię prawa kanonicznego wobec prawa polskiego. Gwarantuje możliwości rządzenia się przez Kościół katolicki w swoich sprawach własnym prawem, swobodnego wykonywania władzy duchowej i jurysdykcyjnej oraz swobodnego zarządzania swoimi sprawami. O ile autonomia w rządzeniu się przez Kościół katolicki w swoich sprawach własnym prawem czy też swobodnego wykonywania władzy duchowej i jurysdykcyjnej oraz swobodnego zarządzania swoimi sprawami nie wzbudza większych kontrowersji, to już kwestia relacji pomiędzy prawem kanonicznym a prawem świeckim nie jest tak bezsporna i wywołuje pewne wątpliwości²⁹. Jest tak, ponieważ daje ona Kościołowi katolickiemu podstawy do swobodnego kreowania osób prawnych mających szansę uzyskać osobowość prawną na gruncie prawa polskiego, nie podlegając jednocześnie rygorystycznej kontroli polskich organów państwowych.

Wspomniana ustawa o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej wskazuje w art. 5, że w skład struktury organizacyjnej Kościoła wchodzi osoby prawne wymienione w art. 6–10. Taki sposób regulacji nie daje pola do jakichkolwiek wątpliwości w kwestii uznania wskazanych podmiotów za osoby prawne w polskim systemie prawnym. Jednak gdyby takie wątpliwości powstały, polski prawodawca dodatkowo powtarza to uznanie na początku § 1 każdego z art. 6–9 omawianej ustawy. W art. 7 tej ustawy wskazane jest, że na gruncie polskiego systemu prawnego uznana jest osobowość prawna kościelnych osób prawnych stanowiących terytorialne jednostki organizacyjne Kościoła, przez które należy rozumieć te jednostki kościelne, których byt i funkcjonowanie związane jest z określonym terytorium³⁰. Pośród dziewięciu różnych grup takich jednostek organizacyjnych (m.in. diecezje i metropolie) polski ustawodawca wskazał wprost, że osobowość prawną posiadają również parafie. Tego rodzaju regulacja daje podstawy do przyjęcia, że osobowość prawną uzyskują wszelkie parafie cieszące się tym charakterem na postawie prawa kanonicznego. Z tego też powodu i biorąc pod uwagę postanowienia art. 6 ust. 1 Konkordatu, który stanowi: „Tworzenie właściwych Kościołowi struktur należy do kompetentnej władzy kościelnej; dotyczy to w szczególności erygowania, zmieniania i znoszenia prowincji kościelnych, archidiecezji, diecezji, ordynariatu polowego,

---

²⁹ B. Rakoczy, *Ustawa o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Polsce. Komentarz*, Warszawa 2008, art. 2; A. Janachowski, *Wybrane zagadnienia związane z reprezentacją parafii przez proboszcza na gruncie prawa kanonicznego o polskiego*, „*Studia Prawa Wyznaniowego*” 2008, t. XI, s. 215–219; P. Kaleta, *Skuteczność zawarcia umowy pożyczki przez parafię*, „*Studia z Prawa Wyznaniowego*” 2013, t. XVI, s. 288–291.

³⁰ W. Malesa, A. Wawraszek, *Rejestr wyznaniowych osób prawnych – wybrane zagadnienia na przykładzie jednostek Kościoła Katolickiego*, „*Studia z Prawa Wyznaniowego*” 2014, t. XVII, s. 277–279; D. Walencik, *Wyodrębnione jednostki organizacyjne Kościoła Katolickiego. Stan de lege lata i postulaty de lege ferenda*, „*Przegląd Prawa Wyznaniowego*” 2021, t. XIII, s. 313–315.

administratur apostolskich, prałatur personalnych i terytorialnych, opactw terytorialnych, parafii, instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostolskiego oraz innych kościelnych osób prawnych”, jedynym koniecznym warunkiem dla uzyskania osobowości prawnej jest zaistnienie danej osoby prawnej na gruncie prawa kanonicznego³¹. Przyjęcie na gruncie prawa polskiego takiej formy regulacji dotyczących parafii powoduje, że osobowość prawna podmiotów Kościoła katolickiego, jakimi właśnie są parafie, ma w ich przypadku w pewien sposób wtórny charakter względem uzyskiwania przez nie osobowości prawnej na gruncie prawa kanonicznego. Rozwiązanie takie może zostać uznane za świadome zrzeczenie się przez polskiego prawodawcę pewnego rodzaju prymatu w stosunku do prawa obcego w kwestii możliwości nadania osobowości prawnej tego rodzaju jednostkom organizacyjnym.

Wskazać też należy, że sam fakt uzyskania osobowości prawnej nie jest jedynym skutkiem wynikającym z przedstawionych regulacji. Pociągają one za sobą szereg innych skutków w obszarze prawa. Jednym z nich jest uzyskanie przez wskazane podmioty zdolności sądowej oraz procesowej. Uzyskanie zdolności sądowej, czyli zdolności do zajmowania pozycji podmiotu postępowania cywilnego³², wynika wprost z art. 64 k.p.c.³³ i jest skutkiem zależności jednokierunkowej zakładającej, że zdolność sądowa jest konsekwencją istnienia zdolności prawnej³⁴. Zasada ta obowiązuje, jak wiele innych, nie bez wyjątku. Jednak analizując niektóre regulacje prawne, można odnotować tendencję do rozluźniania ścisłego związku pomiędzy osobowością prawną a zdolnością sądową³⁵. Jednocześnie trzeba wskazać, że posiadanie przez parafie zdolności sądowej jest rozwiązaniem obecnym od lat w polskim systemie prawnym³⁶. Uzyskanie osobowości prawnej oraz idącej z nią zdolności sądowej pociąga za sobą zgodnie

---

³¹ P. Wiśniewski, *Problematyka uzyskiwania osobowości prawnej w prawie polskim przez kościelne jednostki organizacyjne na przykładzie kościelnych rozgłośni radiowych i stacji telewizyjnych*, „Roczniki Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL” 2010, t. VI, z. 1, s. 108; A. Głowacka, *Odpowiedzialność osób prawnych Kościoła Katolickiego zaczynny niedozwolone*, Acta Erasiana. Varia II, Wrocław 2015, s. 141–145; M. Nabożny, W. Wyszowadzki, *Parafia w prawie kanonicznym i prawie polskim*, „Resovia Sacra” 2014, R. 21, s. 577–582.

³² G. Misiurek [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: *Artykuły 1–366*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021, art. 64.

³³ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 2021, poz. 1805 ze zm.).

³⁴ Z. Radwański, *Podmioty prawa cywilnego w świetle zmian kodeksu cywilnego przeprowadzonych ustawą z dnia 13 lutego 2003 r.*, „Przegląd Sądowy” 2003, nr 7–8, s. 4–12, za: G. Misiurek [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: *Artykuły 1–366*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021, art. 64.

³⁵ J. Gudowski, *TYTUŁ IV STRONY* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Orzecznictwo. Piśmiennictwo*, t. I, Warszawa 2020.

³⁶ Wyrok z uzasadnieniem SO w Poznaniu z dnia 2 czerwca 2017 r., sygn. XVIII C 512/15; postanowienie SN z dnia 7 grudnia 2017 r., sygn. II CSK 120/17; postanowienie SA w Krakowie z dnia 19 lutego 2013 r., sygn. I ACz 109/13.

z art. 65 k.p.c. również uzyskanie przez parafie zdolności do czynności procesowych, określaną także mianem zdolności procesowej. Przez tę zdolność należy rozumieć możliwość samodzielnego dokonywania przez parafie czynności procesowych³⁷, czyli np. wytaczania powództwa czy składania różnego rodzaju oświadczeń woli.

Ocena obecnych regulacji

Ten rodzaj regulacji, który zastrzega prawo pierwszeństwa przyznawania osobowości prawnej parafiom na rzecz Kościoła katolickiego, można uznać za ograniczenie w samostanowieniu prawa przez państwo polskie oraz regulowaniu przez nie obrotu prawnego i jego stabilności³⁸. Dodatkowo taka regulacja może zostać uznana przez opinię publiczną za przyznanie prymatu prawu innego państwa, z którym to państwem, a co za tym idzie – i jego prawem, nie każdy polski obywatel się utożsamia czy też zgadza³⁹. Z tego też powodu niektórzy mogą wręcz uznać obecnie przyjęte regulacje prawne za przejaw rozwiązań w pewnym stopniu ich dyskryminujących.

Przyznane Kościołowi pierwszeństwo w określaniu parafii jako osoby prawnej w niektórych sytuacjach ma potencjał powodujący pewnego rodzaju niestabilności w obrocie prawnym. Potencjał ten ma szansę szczególnie się unaocznic, gdy rzeczzone uprawnienie zostanie zestawione z art. 11 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, ów przepis wyraża bowiem inną, uniwersalną zasadę stanowiącą, że kościelna osoba prawna nie odpowiada za zobowiązania innej kościelnej osoby prawnej. Spowodowane jest to swoistą istotą osobowości prawnej. Co więcej, nawet przy braku bezpośredniego wyrażenia tej zasady zgodnie z polskim prawem nie istniałaby podstawa do przyjęcia konstrukcji prawnej, w której jedna kościelna osoba prawna odpowiadałaby za zobowiązania innej. Jednak jak zostało to wskazane powyżej, przepis ten w połączeniu z przyznaniem Kościołowi prawa do erygowania parafii oraz dokonywania wszelkich zmian (w tym tak dalekosiężnych jak jej zniesienie) pozbawia w pewien sposób państwo polskie możliwości kontrolowania ewentualnych zmian w prawnym charakterze tych specyficznych jednostek organizacyjnych. Sytuacja ta może być

---

³⁷ M. Manowska [w:] A. Adamczuk, P. Pruś, M. Radwan, M. Sieńko, E. Stefańska, M. Manowska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. I: Art. 1–477(16), Lex/el. 2022, art. 65.

³⁸ M. Pietraszewski, M. Tyrankowska, *Status kościelnych osób prawnych jako przedsiębiorców*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 2011, No 3304, Przegląd prawa i administracji LXXXIV, s. 250–255.

³⁹ V. Serzhanova, E. Tuora-Schwierskott, *Wolność sumienia i wyznania w konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2018, t. XL, Gdańsk 2018, s. 304–307; A. Korzeniewska-Lasota, *Zakres wolności sumienia i wyznania*, „Studia Warmińskie” 2011, nr 48, s. 212–215.

bowiem przyczyną mniejszej pewności obrotu prawnego dokonywanego z podmiotami należącymi do tej specyficznej grupy. Na przykład w 2020 r. w samej diecezji rzeszowskiej powstały dwie nowe parafie, co przy braku zwiększenia się jej zasięgu i obszaru terytorialnego w sposób oczywisty łączyło się z koniecznością zmian granic, a tym samym innych cech charakterystycznych parafii sąsiednich. Za pewnego rodzaju zabezpieczenie można w tej konstrukcji współistnienia obu tych systemów prawa przyjąć regulacje wynikające z Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r., a konkretnie z kanonu 515, który stanowi, że parafia jest określoną wspólnotą wiernych utworzoną na sposób stały w Kościele partykularnym. Za zabezpieczenie obrotu prawnego w tym kanonie można uznać przymiot stałości parafii, który pozwala przypuszczać, że jej obszar czy też istnienie powinny być jej stałymi przymiotami, a zmienność w jej obszarze winna być znikoma. Jednak zabezpieczenie wynikające z przytoczonego przepisu może okazać się nie do końca wystarczające dla obrotu, zwłaszcza jeżeli zostanie wzięta pod uwagę odmienna charakterystyka prawa kanonicznego oraz skala zjawiska, jakim jest sam fakt istnienia jednostek organizacyjnych, jakimi są parafie. Z powodu tego, że parafie są najmniejszymi terytorialnymi jednostkami spośród wskazanych w art. 7 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, stanowią też najliczniejszą grupę z nich wszystkich. W 2020 r. na terenie Polski funkcjonowało 10 361 parafii, a jedynie 41 diecezji wchodzących w skład 14 metropolii łacińskich⁴⁰. Taki podział terytorialny Kościoła katolickiego powoduje, że parafie są w największym stopniu narażone na zmiany. Na przykład w samej diecezji rzeszowskiej od początku jej istnienia, czyli od 1992 r., w okresie zaledwie 30 lat, powstało 43 nowe parafie⁴¹. Zmiany te pociągały za sobą konieczność dokonywania modyfikacji w już istniejących parafiach – i to wszystko bez możliwości kontrolowania tych zmian przez polskiego prawodawcę czy też polskie organy państwowe.

Szansą na poprawę istniejącej sytuacji teoretycznie mogłoby być rozszerzenie na parafie regulacji zawartej w art. 10 ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej. Stanowi ona, że inne jednostki organizacyjne Kościoła mogą uzyskać osobowość prawną w drodze rozporządzenia Ministra-Kierownika Urzędu ds. Wyznań – tak jak miało to miejsce m.in. w sprawie nadania osobowości prawnej Diecezjalnej Specjalistycznej Poradni Rodzinnej⁴², Stowarzyszeniu „Akademia Świętego Mikołaja”⁴³. Jednak rozszerzenie to z racji

---

⁴⁰ *Annuario Statisticum Ecclesiae in Polonia. Dane za rok 2020*, Warszawa 2021, <https://www.iskk.pl/images/stories/Instytut/dokumenty/annuario-statisticum-ecclesiae-in-polonia-dane-za-rok-2020.pdf>.

⁴¹ <https://diecezja.rzeszow.pl/dane-diecezji/>.

⁴² Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 5 czerwca 2017 r. w sprawie nadania osobowości prawnej Diecezjalnej Specjalistycznej Poradni Rodzinnej (Dz.U. 2017, poz. 1152).

⁴³ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 4 maja 2017 r. w sprawie nadania osobowości prawnej Stowarzyszeniu „Akademia Świętego Mikołaja” (Dz.U. 2017, poz. 987).

na jego sprzeczność z art. 4 § 2 Konkordatu, który stanowi o uznawaniu przez Polskę osobowości prawnej wszystkich kościelnych instytucji terytorialnych (a taką niewątpliwie jest parafia), które uzyskały taką osobowość na podstawie przepisów prawa kanonicznego, wymagałoby nie tylko zmiany na poziomie polskiej ustawy, ale również na poziomie bilateralnej umowy międzynarodowej. Z tego też powodu oraz biorąc pod uwagę dotychczasowe działanie tej regulacji, należy mieć nadzieję, że zastosowane rozwiązania prawne zabezpieczające obrót prawny będą chroniły ten obrót w sposób wystarczający.

Podsumowanie

Podsumowując, zgodnie z obecnie obowiązującymi polskimi regulacjami prawnymi osobami prawnymi są Skarb Państwa i jednostki organizacyjne, którym przepisy szczególne przyznają osobowość prawną, którą to osobowość prawną uzyskują albo bezpośrednio na mocy prawa, na skutek wydania aktu normatywnego, albo w wyniku konkretnych czynności, z chwilą jej wpisu do właściwego rejestru.

Jedną z takich specyficznych jednostek organizacyjnych uzyskującą osobowość prawną bezpośrednio na mocy prawa jest parafia. Jako wyznaniowa jednostka organizacyjna Kościoła katolickiego jest ona objęta specyficznymi regulacjami, które w pewien sposób uzależniają jej powstanie na gruncie prawa polskiego od wcześniejszego jej powstania i uzyskania osobowości prawnej na niwie prawa kanonicznego. Rozwiązanie to, chociaż niosące ze sobą pewne zagrożenia, jest od dawna obecne w prawie polskim. Jednocześnie rozważając tę kwestię, warto pamiętać, że rozwiązanie to jako wynik umowy międzynarodowej może być trudne do zmodyfikowania. Z tego też powodu należy mieć nadzieję, że przewidziane w obydwu systemach prawnych rozwiązania zabezpieczające obrót prawny są wystarczające, by osiągnąć wspólny cel różnych systemów prawa, którym jest m.in. bezpieczeństwo obrotu prawnego.

Bibliografia

- Białocerkiewicz J., *Status prawny zwierząt. Prawa zwierząt czy prawna ochrona zwierząt*, Toruń 2005.
- Bieluk J., *River as a Legal Person*, „*Studia Iuridica Lublinensia*” 2020, vol. XXIX, nr 2.
- Borecki P., *Autonomia kościołów i innych związków wyznaniowych we współczesnym prawie polskim*, „*Studia z Prawa Wyznaniowego*” 2012, t. XV.
- Borecki P., *Funkcja stabilizacyjna konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską z 1993 r.*, „*Przegląd Prawa Publicznego*” 2019, nr 5.
- Borecki P., *Zasada niezależności państwa i związków wyznaniowych w prawie polskim – zagadnienia podstawowe w ujęciu krytycznym*, „*Studia Iuridica*” 2021, nr 89.
- Czuchwicki F. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Balwicka-Szczyrba, A. Sylwestrzak, Warszawa 2022.

- Dembski K., *Osobowość prawna Kościoła Katolickiego w PRL*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1981, z. 3.
- Dziobek-Romański J., *Problem osobowości prawnej Kościoła Katolickiego w Prawie polskim w latach 1944–1989*, „Rocznik Nauk Prawnych” 2000, t. X, z. 2.
- Dziurda M. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I: *Część ogólna cz. 1 (art. 1–55⁴)*, red. J. Gudowski, Warszawa 2021.
- Fischer-Lescano A., *Nature as a Legal Person: Proxy Constellations in Law*, „Law & Literature” 2020, vol. 32, no. 2.
- Frąckowiak J. [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. I: *Prawo cywilne – część ogólna*, red. M. Safjan, Warszawa 2007.
- Głowacka A., *Odpowiedzialność osób prawnych Kościoła Katolickiego zaczynny niedozwolone*, Acta Erasmiana. Varia II, Wrocław 2015.
- Gorczyński G. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I: *Część ogólna (art. 1–125)*, red. M. Habdas, M. Fras, Warszawa 2018.
- Gubrynowicz A., *Konkordat z 1993 r. na tle praktyki traktatowej Stolicy Apostolskiej*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 2021, t. XIII.
- Gudowski J. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Orzecznictwo. Piśmiennictwo*, t. I, Warszawa 2020.
- Janachowski A., *Wybrane zagadnienia związane z reprezentacją parafii przez proboszcza na gruncie prawa kanonicznego o polskiego*, „Studia Prawa Wyznaniowego” 2008, t. XI.
- Kaleta P., *Skuteczność zawarcia umowy pożyczki przez parafię*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2013, t. XVI.
- Kidyba A. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz LEX*, t. I: *Część ogólna*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012.
- Korzeniewska-Lasota A., *Zakres wolności sumienia i wyznania*, „Studia Warmińskie” 2011, nr 48.
- Krasuski A., *Status prawne sztucznego agenta. Podstawy prawne zastosowania sztucznej inteligencji*, Warszawa 2021.
- Kubrak-Cyruł A. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2020.
- Kukulski A., *Zadania proboszcza w zakresie nauczania wiernych*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2015, nr 1.
- Kurki V.A.J., *The Legal Personhood of Artificial Intelligences*, Oxford 2019.
- Kuźnicki P., *Granica osobowości prawnej spółki kapitałowej*, Warszawa 2019.
- Malesa W., Wawrzaszek A., *Rejestr wyznaniowych osób prawnych – wybrane zagadnienia na przykładzie jednostek Kościoła Katolickiego*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2014, t. XVII.
- Manowska M. [w:] A. Adamczuk, P. Prus, M. Radwan, M. Sieńko, E. Stefańska, M. Manowska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. I: *Art. 1–477(16)*, Lex/el. 2022.
- Mezglewski A., *Opinia prawna dotycząca problemu obowiązywania prawa wewnętrznego związków wyznaniowych w obrocie prawnym*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 2011, t. III.
- Misiurek G. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: *Artykuły 1–366*, red. T. Wiśniewski, Warszawa 2021.
- Nabożny M., Wyszowadzki W., *Parafia w prawie kanonicznym i prawie polskim*, „Resovia Sacra” 2014, R. 21.
- Nazaruk P. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. J. Ciszewski, P. Nazaruk, Warszawa 2019.
- Pietraszewski M., Tyrankowska M., *Status kościelnych osób prawnych jako przedsiębiorców*, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 2011, No 3304, Przegląd prawa i administracji LXXXIV.
- Pietrzykowski T., *Problem podmiotowości prawnej zwierząt z perspektywy filozofii prawa*, „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria” 2015, R. 24, nr 2(94).
- Radwański Z., *Podmioty prawa cywilnego w świetle zmian kodeksu cywilnego przeprowadzonych ustawą z dnia 13 lutego 2003 r.*, „Przegląd Sądowy” 2003, nr 7–8.
- Rakoczy B., *Ustawa o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Polsce. Komentarz*, Warszawa 2008.

- Serzhanova V., Tuora-Schwierskott E., *Wolność sumienia i wyznania w konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2018, t. XL.
- Skory M., *Osobowość prawna w sferze stosunków gospodarczych – wybrane zagadnienia konstrukcyjne*, Wrocław 2019.
- Walencik D., *Wyodrębnione jednostki organizacyjne Kościoła Katolickiego. Stan de lege lata i postulaty de lege ferenda*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 2021, t. XIII.
- Walkowicz K., *Problematyka rozszerzania prawnej podmiotowości zwierząt*, „Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne” 2021, nr 35.
- Wiśniewski P., *Problematyka uzyskiwania osobowości prawnej w prawie polskim przez kościelne jednostki organizacyjne na przykładzie kościelnych rozgłośni radiowych i stacji telewizyjnych*, „Roczniki Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL” 2010, t. VI, z. 1.
- Zarzycki Z. [w:] *Kościół i inne związki wyznaniowe w służbie dobru wspólnemu*, red. W. Uruszczak, K. Krzysztofek, M. Mikuła, Kraków 2014.

Streszczenie

Niniejszy artykuł ma za zadanie przedstawić regulacje dotyczące istnienia parafii w polskim systemie prawnym w ujęciu ich osobowości prawnej. Wskazano w nim regulacje dotyczące podstaw oraz sposobu nabywania przez parafie osobowości prawnej. Zaprezentowano również konsekwencje oraz niebezpieczeństwa związane z modelem „wtórnego” względem prawa konkordatowego nadawania przez polskiego prawodawcę osobowości prawnej parafiom.

Słowa kluczowe: osoba prawna, parafia

LAW STATEMENT OF THE PARISH AS A LEGAL PERSON

Summary

This article is intended to present the regulations on the existence of parishes in the Polish legal system, in terms of their legal personality. It indicates regulations on the basis and manner of acquiring legal personality by parishes. Also presented were the consequences and dangers associated with the model “secondary” to the concordat law of granting legal personality by the Polish legislator to parishes.

Keywords: legal person, parish